

PROFESSORI MARTIN PLANT VIEROITTA SKOTIT VISKISTÄ?

Alkoholitutkimus ei ole vain pohjoismainen omituisuus, vaan sitä harrastetaan toisissaan myös eri puolilla maailmaa. Yksi virkeimmistä eurooppalaisista tutkimuskeskuksista lienee Scottish Alcohol Research Group, joka on Edinburghin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan psykiatrisen osaston yhteydessä vuodesta 1978 toiminut alkoholitutkimusyksikkö. Se tutkii alkoholin yhteiskunnallisia (siis alkoholipoliittisia) vaikutuksia, ei ninkään lääketieteellisiä. Eri alojen tutkijoita yksikössä on peräti 15.

Yksikköä johtaa professori Martin Plant, joka suurennin innostavalla olemuksellaan on päättänyt taltuttaa viskiinmenevän skottilaisen viinapään, mikä kaikesta päätellen ei ole ainakaan helpompaa kuin suomalaisen viinapään kesyttäminen. Hän halusi tehdä töitä nimenomaan sosiaali- ja terveysongelmien parissa ja hakeutui alkoholitutkijaksi. Alkoholia kun on sanottu aineeksi, ”jonka kautta voi nähdä inhimillisen elämän koko kirjon”.

Jo hyvin varhain Plant oli myös sitä mieltä, että yh-

teiskunnan harjoittama kontrollipoliittikka on yksi tärkeimpiä keinoja ehkäistä alkoholin haittoja. Alkoholi on länsimaisen yhteiskunnan yleisin psykoaktiivinen aine, joka aiheuttaa nautintoa lukuisille ihmisille. Vaikka hän ei ole mikään raittiusintoilija, hän on sitä mieltä, että alkoholin suosiosta huolimatta me maksamme siitä suhteettoman kalliin hinnan.

VISKITEOLLISUUS MESENAATTINA

Yksikön olemassaolon teki aikoinaan mahdolliseksi – yllätys, yllätys – yksityisen viskiteollisuuden (Scotch Whiskey Association) myöntämä peruspääoma. Nykyinen rahoitus tulee sekä julkisista tutkimusvaroista että yksityiseltä alkoholiteollisuudelta (ns. Portman Groupin kautta, johon viskitehtaiden lisäksi kuuluvat myös panimot). Vuosittainen budjetti on reilut 11 miljoonaa markkaa.

Miten voi säilyttää teollisen uskottavuutensa, jos tutkii viskipäätä viskiteollisuuden laskuun?

– Olemme pystyneet kasvatamaan budjettiamme myös julkisista tutkimusvaroista (2

miljoonaa mk), mikä kertoo, että meihin tieteenharjoittajina luotetaan. Mutta ilman yksityisen teollisuuden rahaameitä hädin tuskin olisi olemassa, vaikka tutkimuksemme on halpaa verrattuna lääketieteelliseen tutkimukseen.

– Meitä on kyllä arvosteltu siitä, että otamme vastaan rahaa alkoholiteollisuudelta. Mutta – se ei määräile sanomiamme tai tekemisiämme, vaikka se, mitä tutkimme tai julkaisemme, ei suinkaan aina ilahduta kyseistä tuotannonalaa. Silloin tällöin olemme joutuneet napit vastakkain. Tutkijanvapautemme ei siitä huolimatta ole koskaan ollut uhattu.

TUTKIMUS KIINNOSTAA TEOLLISUUTTA

Eikö teollisuutta lainkaan kiinnosta se, mitä te heidän rahoillanne teette?

– Tutkijanvapaus ei sinänsä merkitse sitä, etteikö teollisuutta kiinnostaisi tutkimustyömme. Erityisesti tekemämme epidemiologinen tutkimus tuottaa esimerkiksi juomatavoista ja juomisen trendeistä paljon sellaista tietoa, joka kiinnostaa myös alkoholiteollisuutta. Lisäksi me tiedotamme tutkimuksistamme päättäjille

ja poliitikoille ja koulutamme suuren joukon sosiaali- ja terveysalan henkilökuntaa.

– Teimme 15 vuotta sitten alkoholiteollisuuden sisäiseen käyttöön oman tutkimusohjelman, jonka tavoitteena oli ehkäistä ennalta työntekijöiden alkoholihaittoja ja -sairastavuutta.

Martin Plant kertoo, että alkoholiteollisuuden palveluksessa olevilla työntekijöillä on suhteellisesti enemmän alkoholista johtuvia haittoja ja sairauksia, mm. syöpää tai maksakirroosia. Ilmiö on tuttu niin Britanniassa kuin muuallakin maailmassa. Päinvastoin kuin alkoholimonopoleissa on yksityisessä teollisuudessa alkoholin saatavuus helppoa ja joskus sillä jopa korvataan osa palkasta.

– Tämän ohjelman kautta oli sopiva tilaisuus aloittaa keskustelu alkoholipoliittisista näkökohdista ja ennaltaehkäisystrategioista.

VAIKUTUSTA KÄYTÄNNÖN TOIMIIN

Miten yhteiskunta on pystynyt hyödyntämään tutkimustuloksiansa?

– Poliitikot hyödyntävät tutkimustuloksiamme varsinkin silloin, kun se heille sopii.

Martin Plant naurahtaa ja kertoo kyynisesti yhden esimerkin.

– Vuosia sitten teimme John Duffyn kanssa selvityksen, mitä pubien aukioloaikojen muutos merkitsisi alkoholin kokonaiskulutukselle. Päädyimme tulokseen: eipä juuri mitään. Poliitikot poimivat tuloksemme British Medical Journalista ja käyttivät niitä

innokkaasti hyväkseen perustellessaan lakimuutosta aukioloajoista. He jopa väittivät myöntäneensä rahaa tutkimukselle, mikä ei pitänyt paikkaansa.

– Kuukautta myöhemmin julkaisimme tutkimuksen, jonka mukaan työttömyys lisää laittomien päihteiden käyttöä. Se sai samat poliitikot toteamaan, että ”nuo kommunistihäiriköt kerjäävät selvästi verta nenästään”.

– Alkoholi- ja huumeasioilla on suuri poliittinen painoarvo, ja ne aiheuttavat ristiriitoja tarttumalla sellaisiin yhteiskuntarakenteita kosketteleviin kysymyksiin kuin työttömyyteen ja terveyteen tai elinkeinon liiketoimintaedellytyksiin. Mutta ei niitä silti voi jättää tutkimatta.

– Paljon paremmin olemme onnistuneet vähemmän eturistiriitoja sisältävien aihealueiden suhteen. Esimerkiksi alkoholi ja raskaus tai alkoholi ja sukupuoliteitse tarttuvat taudit ovat tutkimusalueita, joissa olemme saaneet aikaan jopa käytännön tason toimintamuutoksia.

ALKOHOLI JA AIDS

Huhtikuussa kokoontui pieni ryhmä tutkijoita ja terveyskasvattajia WHO:n kutusmana Edinburghiin pohtimaan erityisesti alkoholin ja sukupuoliteitse tarttuvien tautien yhteyttä ja rakentamaan ehdotusta tutkimus- ja ehkäisyohjelmaksi. Asia on noussut erityisen ajankohtaiseksi kansainvälisesti, koska pitäisi löytää kaikki keinot katkaista AIDSin ja HI-viruksen leviämistiet. Martin Plantin johtama Alcohol

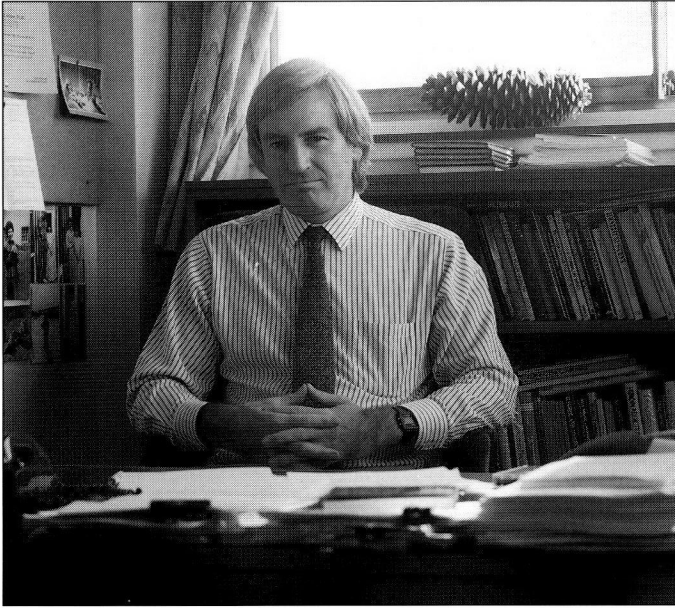
Research Group on jo vuosia tehnyt aktiivista tutkimusta tällä alueella.

AIDS oli ensin homojen tauti, sitten myös suonensisäisten huumeiden käyttäjien. Nyt jo 70 prosenttia tartunnoista tapahtuu heterosuhteissa. Alkoholin kautta AIDS tulee lähelle meitä jokaista. Miksi?

– Alkoholin ja AIDSin välillä on kaksitasoinen yhteys: yhteys immunologisella tasolla ja käyttäytymisen tasolla. Alkoholin tiedetään suurkuluttajilla ja alkoholisteilla vähentävän immunologisen järjestelmän tehokkuutta. Jotkin tutkimukset viittaavat siihen, että alkoholi häiritsisi myös kohtuujuojien immunologiaa. HI-viruksen väitetään tarttuvan helpommin elimistöön, joka on alkoholin vaikutuksen alainen, ja alkoholi saa aikaan sen nopeamman etenemisen.

– Toinen puoli on jo Shakespearen tunnustama, eli ”se nostaa halun, mutta kaataa kalun”. On paljon käyttäytymistutkimusta, joka todistaa alkoholin rentouttavan vaikutuksen poistavan sukupuolisia estoja ja saavan ihmiset suhtautumaan seksiin ja kumppanin valintaan paljon huolettomammin, jolloin myös kondomit unohtuvat matkasta. Sekä immunologiselta puolelta että käyttäytymisestä tarvittaisiin vielä lisää tutkimustietoa.

– Kokonaan oma alueensa on varsinainen prostituutio ja muu seksiteollisuus, jossa joskus suorastaan haetaan riskiseksiä kuin venäläisessä ruletissa ikään. Alan ”bisnekseen” alkoholi liittyy hyvin olennaisesti jo esimerkiksi seksibaariin tai yökerhojen kautta.

KEHITYSMAAT RISKIVYÖHYKKEENÄ

AIDS on räjähtävä terveysriski erityisesti kehitysmaissa, joissa sen leviäminen tapahtuu helposti puutteellisen hygienian ja tietämättömyyden vuoksi. Mm. Afrikassa on jo maita, joiden väestöstä kolmanneksella on virus. Harvardin tutkijat ovat laskeneet, että vuosituhannen vaihteeseen mennessä maapallon väestöstä noin 20 miljoonaa kantaa HI-virusta veressään.

Entä sitten alkoholiteollisuus ja kehitysmaat?

– Tupakkateollisuuden käyttäytyminen antaa meille jo esimakua siitä, mitä mahdollisesti tulee tapahtumaan alkoholin suhteen kehitysmaissa. Nehän dumpaavat jo nyt halvalla hinnalla terveydelle vaarallisimmat tuotteensa kehitysmaihin sekä entisiin sosialistimaihin.

– Tansaniassa voi jo törmätä

kansainvälisen alkoholiyhtiön mainokseen, joka häikäilemättömästi vetoaa kuluttajaan seksillä: ”jos juot tätä olutta, se tekee sinusta paremman rakastajan”. Koska alkoholin mainontaa säädellään yhä tiukemmin useimmissa teollistuneissa maissa, pitäisi alkoholiteollisuuden tuntee riittävästi vastuuta myös kehitysmaista ja pidättäytyä moisesta mainonnasta.

– Alkoholin yhä suurempi saatavuus kehitysmaissa ei voi olla vaikuttamatta myös AIDSin edelleen leviämiseen, vaikkei siitä nyt mitään hysteriaa tarvitse ruveta nostattamaan.

”RISKY PEOPLE TAKE RISKS”

Professori Plant on yhdessä tutkijavaimonsa Moira Plantin kanssa juuri julkaissut kirjan Risk-taking behaviours, jossa he analysoivat nuorten riskikäyttäytymistä, sen taustaa ja

syitä. Martin Plant elävöittää luentoaan kuvilla vuoristokiipeilijöistä ja panee kuulijansa sitä kautta miettimään riskinoton psykologiaa.

Onko olemassa synnynäisiä riskinottajia, jotka kohelvat omalla tyylilään vähän joka asiassa?

– Riskien ottaminen on johonkin rajaan saakka osa normaalia inhimillistä käyttäytymistä. Siinä testataan omia rajoja, joista jokainen viime kädessä päättää itse. Kyse ei ole vain alkoholista, vaan kokonaisuudesta elämänsenteestä, eikä kyse suinkaan ole vain nuorisista. Riskejä otetaan enemmän tai vähemmän harkitusti liikenteessä, seksuaalikäyttäytymisessä tai vapaa-ajan harrasteissa. Päihteiden käyttö on osa tätä prosessia.

– Riskikäyttäytymisen tunteminen voisi auttaa pääsemään käsiksi niihin tekijöihin, joiden kautta voitaisiin vaikuttaa käyttäytymiseen. Kuten hyvin tiedämme, se ei ole helppoa, mutta se on mahdollista. Ei riitä, että ihmisille tiedotetaan asioista. Eri kanavien kautta tulevat ”viritykset” vaikuttavat parhaassa tapauksessa yhdessä samaan suuntaan ja muutos on mahdollinen.

– Muutokselle pitää antaa myös aikaa. Näiden viritysten tulee saada kiinnittyä kasvu- alustaan riittävän hitaasti ja rauhassa.

SIISTIYTYNUT LIIKENNE

Esimerkkeinä väestön käyttäytymisen muutoksesta Plant ottaa liikenteen, jossa on Britanniassa tapahtunut huima muutos parempaan suuntaan. Kymmenen viime vuoden aikana

liikenteen alkoholitapaukset ovat vähentyneet kautta linjan jopa yli puolella.

Mikä on muutoksen takana?

– Emme osaa vastata siihen tarkasti. Meillä Britanniassa ei vielä kukaan ole mahdollista liikenteessä suorittaa satunnaisia puhallustestejä, ja promilerajamme on 0,8 eikä 0,5 kuten teillä Suomessa tai 0,2 kuten Ruotsissa.

– Kampanjoinnin yksittäisiä vaikutuksia taas on vaikea mitata. Joukkotiedotusvälineet ovat kyllä viime vuodet hyvin ahkerasti valistaneet kansalaisasiasta. Ihmiset tuntuvat muuttaneen asenteitaan; rattijuoppous ei ole enää sosiaalisesti hyväksyttävää ja rattijuoppo rinnastetaan murhaajaan.

– Kun katselen omaa käytäytymistäni parikymmentä vuotta taaksepäin, on suoranaisten ihme, että vielä olen elossa! Niin itsestään selvää oli tuohon aikaan hypätä auton

rattiin humalassa. Nyt 14-vuotias Emma-tyttäreni ei astuisi jalallaankaan alkoholia nauttineen kuljettajan autoon.

Martin Plant viittaa EY:hyn. Hänestä on mielenkiintoista nähdä, mitä se säätää eri alueiden terveysstandardeiksi, joista alkoholi ja liikenne tulevat saamaan omansa. Standardit eivät suinkaan yhtenäistä kulttuureja, vaan niiden avulla on tarkoitus luoda jonkinlainen minimiraja myös terveysasioihin.

SUOMI SAA KIITOSTA

Kohteliaana brittinä professori Plant myös kiittelee suomalaista tutkimusta ja valistusta. Hän ottaa erityisesti esille meidän liikenteemme, joka on kieltämättä yksi maailman raittiimmista jokavuotisista rattijuoppovaroitteluista huolimatta (tai juuri siksi). Hän kiittelee suomalaisia siitä, miten järkevästi esimerkiksi liiken-

nejuopumusratsioita järjestetään ja kuljettajia pannaan alkometriesteihin.

Suomalaisten pitkäjänteinen ja tuloksia tuottanut seksuaalikasvatus on huomattu. Nuorten kondomitietoisuus ja valistuksen ennakkoluulottomuus hämmästyttivät brittinuorison käyttäytymistä tutkivaa professoria, ja Alkon ja STAKES:in viina-seksi-video oli hänen mielestään suorastaan ”fabulous”. Siinänsä ei ole mikään ihme, että juuri rajun humalan maassa on tultu miettineeksi alkoholin ja seksin välisiä yhteyksiä pintaa syvemmältä ja pilke silmäkulmassa.

– Luin kerran arvion, että suomalaiset ovat kahdessa asiassa ylittämättömiä: he ovat maailman parhaita hiihtäjiä ja he tekevät maailman parasta alkoholitutkimusta.

Olisikohan syytä turvata edes se jäljellä oleva?

LEENA WARSELL

SUURIA MUUTOKSIA SUOMEN ALKOHOLIJÄRJESTELMÄÄN

Suomen alkoholijärjestelmä muuttuu tuntuvasti, mikäli lainsäädäntöä muutetaan alkoholilakityöryhmän esittämällä tavalla.

Työryhmä esittää alkoholin tuonti-, vienti- ja anniskelumonopoliin täydellistä ja valmis-

tusmonopolin osittaista purkamista sekä tukkumyymntimonopolista luopumista asteittain. Nykyisellään säilyisi vain Alkon yksinoikeus vähittäismyyntiin. Lisäksi nykyisen lain Alkolle määräämät viranomaistehtävät siirrettäisiin so-

siaali- ja terveysministeriön alaiselle hallinnolle.

Alkoholilakityöryhmän tehtävänä oli selvittää ETA-sopimuksen ja mahdollisen EY-jäsenyyden aiheuttamia alkoholilainsäädännön muutostarpeita. Se jätti kesäkuussa osittain